

আদ্যশ্রদ্ধাব শ্রদ্ধাঞ্জলি
১৬ নবেম্বৰ, ১৯৯৩

মুনীন বৰকটকী

জন্ম : ১৬ অক্টোবৰ, ১৯১৫

মৃত্যু : ৬ নবেম্বৰ, ১৯৯৩

মুনীন বৰকটকী

ঠাঙাই হওক বা গৰমেই হওক, ব'দেই থাকক বা বৰষুণেই থাকক, প্ৰতিদিনেই মানুহজনে আবেলি এটা নিদিষ্ট সময়ত ঘৰৰপৰা বাহিৰলৈ ওলাই ফুটপাথেৰে গহীন-গম্ভীৰ খোজেৰে আগবাঢ়ে দীঘলীপুখুৰীৰ ফাললৈ; দীঘলীপুখুৰীৰ পাৰ পাই মানুহজন অলপ থমকি বৈ ব্যস্ত ৰাজপথৰ ইফালে-সিফালে চাই পথটো পাৰ হৈ সিপাৰৰ জিলা পুথিভঁৰালত সোমাই পোনে পোনে অধ্যয়ন কৰুত সোমাই বাতৰিকাকত-আলোচনী-গ্ৰন্থৰ মাজত সোমাই পৰেগৈ। ক'লা ডাঠ ফ্ৰেমৰ চহমা পৰিহৃত, ছোটপুট খুলন্তৰ মানুহজন ছফুটতকৈও বেছি ওখ, কেঁচা-পকা দীঘল চুলিখিনি পিছফাললৈ আঁচোৰা, পিছনত খন্দৰৰ ধূতী-পাজাবী, ঠাঙাৰ দিনত সুন্দৰকৈ জাপি কান্ধত পেলাই লোৱা কাশ্মিৰী স্থানখনেৰে বিশাল ব্যক্তিত্বৰ মানুহজনে ফুটপাথেৰে গহীন-গম্ভীৰভাৱে খোজ কাঢ়িলে এই গোটেই পথছোৱাৰ দুয়োফালৰ দোকান-পোহাৰৰ আৰু ৰাস্তাৰ ব্যস্ত মানুহেও মানুহজনলৈ এবাৰ ঘূৰি চায়। সন্ধিয়া চাৰে সাত বজাৰ পাছতো যেতিয়া মানুহজন জিলা পুথিভঁৰালৰ অধ্যয়ন কৰুতেই কোনো প্ৰবন্ধৰ মাজত ডুব গৈ থাকে, তেতিয়া অধ্যয়ন কৰুৰ পৰিচালনাৰ দায়িত্বত থকা কৰ্মচাৰীজনে ভগ্নে ভগ্নে মানুহজনৰ ওচৰলৈ গৈ কণ্ঠ-নকণ্ঠকৈ কয়— 'ছাৰ, চাৰে সাত বাজিল, আমাৰ বন্ধ কৰাৰ সময় হ'ল।' কৰ্মচাৰীজনৰ মাতত বাস্তৱলৈ ঘূৰি আহি মানুহজনে ভিত্ত হাঁহি এটিৰে প্ৰবন্ধৰ মাজৰপৰা ওলাই মূৰ দাঙি কৰ্মচাৰীজনলৈ চাই হাতঘড়ীটোলৈ লক্ষ্য কৰি বহাৰপৰা উত্তি পুনৰ ফুটপাথেৰে খোজকাঢ়ি আহি ঘৰ সোমায়হি।

মানুহজনৰ নাম মুনীন বৰকটকী।

গুৱাহাটীৰ পঞ্চৱতী আশ্ৰম নিবাসী মুনীন বৰকটকীৰ জন্ম যোৰহাটত। যোৰহাটৰ বিখ্যাত বৰকটকী বংশৰ ৰামচাহেব ঙ্গুৰ্গাধৰ বৰকটকী তেখেতৰ পিতৃ আৰু মাতৃ আছিল কমলেশ্বৰী দেৱী। ১৯১৫ চনৰ অক্টোবৰৰ ১৬ তাৰিখে জন্ম লাভ কৰা বৰকটকীয়ে যোৰহাট গবৰ্ণমেণ্ট হাইস্কুলৰপৰা প্ৰবেশিকা পাছ কৰি কটন কলেজৰপৰা ডিগ্ৰিটংচন লৈ বি. এ. পাছ কৰে। ডিগ্ৰিটংচনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভিতৰতে প্ৰথম স্থান লাভ কৰি বৰকটকীয়ে সোণৰ পদক লাভ কৰে। আৰম্ভণীতে যোৰহাটৰ মিছন হাইস্কুল আৰু নাগালেণ্ডত শিক্ষকতা কৰা বৰকটকীয়ে ১৯৪৪ চনত 'আসাম

ট্ৰিবিউন' কাকতত সহকাৰী সম্পাদক হিচাপে সাংবাদিকতাৰ জীৱন আৰম্ভ কৰে। সদায়েই নিজৰ মতত চলিবলৈ বিচৰা বৰকটকীয়ে পাছত অসম চৰকাৰৰ জনসংযোগ, পি. আই. বি. আদিত কাম কৰি শেষত আকাশ-বাণীৰ বাতৰি-সম্পাদক হিচাপে চাকৰি জীৱনৰ অন্ত পেলায়।

সাংবাদিকতা আৰু সাহিত্য চৰ্চাকে জীৱনৰ ব্ৰত হিচাপে গ্ৰহণ কৰা বৰকটকীয়ে তাহানিতে 'আৱাহন' আৰু 'জয়ন্তী'ত গল্প লিখি জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছিল যদিও অধ্যয়নপুষ্ঠ বৰকটকী শেষলৈ প্ৰবন্ধকাৰ আৰু সমালোচক হিচাপে অসমীয়া সাহিত্য জগতত এখনি সুকীয়া আসন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ পাছত 'বাঁহী'খন পুনৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ দৰে সৰ্বাংগসুন্দৰকৈ প্ৰকাশ কৰি উলিউৱাৰ বাবে মাধৱ বেজবৰুৱাই মুনীন বৰকটকীদেৱকো সম্পাদক হিচাপে লৈছিল। 'বাঁহী'ৰ প্ৰথম সংখ্যাৰ বাবে বৰকটকীয়ে 'যুগসন্মিত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ আদৰ্শ আৰু অৰিহণাৰ নৱ-মূল্যায়ন'ৰ বিষয়ে এটি দীঘলীয়া প্ৰবন্ধ লিখিছিল যদিও সেই প্ৰবন্ধ 'বাঁহী'ত প্ৰকাশ নহ'ল। তেতিয়াৰপৰাই মাধৱ বেজবৰুৱাৰ সতে বৰকটকীৰ মত-পাৰ্থক্যই প্ৰবল ৰূপ ধাৰণ কৰে আৰু তেওঁ 'বাঁহী'ৰ পৰা ওলাই আহে।

কোনোদিনে কাৰো সতে কোনো বিষয়ত আপোচ নকৰা বৰকটকী আছিল নিজৰ মতত অটল। কোনোদিনে কাকো খাটিব নকৰা, কাৰো ৰূপা বা পুতৌৰ পাত্ৰ হ'ব নিবিচৰা বৰকটকীৰ সাহিত্য-সেৱা আছিল তেনেই নিঃস্বার্থ। গ্ৰন্থাকাৰে বৰকটকীৰ লেখা প্ৰকাশ হৈ ওলোৱাৰ আগতেই বৰকটকী হৈ পৰিছিল সৎ সাংবাদিক-সাহিত্যিক-শিল্পী আৰু বুদ্ধিজীৱীৰ শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ। একাশী চনত প্ৰকাশ হৈ ওলোৱা তেখেতৰ একমাত্ৰ গ্ৰন্থ 'বিস্মৃত ব্যতিক্ৰম' আছিল সঁচা অৰ্থতেই অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰালৰ এক ব্যতিক্ৰম। অসম প্ৰকাশন পৰিষদ বঁটাৰে উক্ত গ্ৰন্থক পুৰস্কৃত কৰি তেখেতক বহুত পলমকৈ হ'লেও উপযুক্ত সন্মান যঁচা হৈছে।

বৰকটকীৰ ঘৰখন সেই তাহানিৰেপৰা এতিয়াও অসম তথা ভাৰতৰ বহু প্ৰখ্যাত সাংবাদিক-সাহিত্যিক-ৰাজনৈতিক নেতাৰ ভাতৃঘৰস্বৰূপ। তেখেতৰ পত্নী বেণুকাদেৱী বৰকটকী এসময়ৰ অসম বিধান সভাৰ প্ৰখ্যাত বিৰোধী সদস্য, প্ৰাক্তন কেন্দ্ৰীয় শিক্ষামন্ত্ৰী। একোৰে অভাৱ নথকা ঘৰ এখনৰ মুৰব্বী হিচাপে বৰকটকীয়ে নিজেই তেওঁৰ সকলো ৰচনা কেতিয়াবাই প্ৰকাশ কৰি উলিয়াব পাৰিলেহেঁতেন। কথা প্ৰসংগত বাইদেৱে তেনে এক মনোভাব মোৰ ওচৰত ব্যক্তও কৰিছিল। কিন্তু বৰকটকী এই ক্ষেত্ৰত আছিল প্ৰবল বিৰোধী। কোনো স্বার্থ, খ্যাতি বা প্ৰচাৰ বিচাৰিতো মই

সাহিত্য চৰ্চা কৰা নাছিলোঁ ! সাহিত্য-চৰ্চা কৰিছিলোঁ মই মোৰ মনৰ তাগিদাত ! বাইজে ভাল পালে বাইজেই প্ৰকাশ কৰি উলিয়াব । —এয়াই আছিল বৰকটকীৰ যুক্তি ।

‘বিস্মৃত ব্যতিক্ৰম’ প্ৰকাশ হৈ ওলোৱাৰ সময়ত বৰকটকীৰ চকুৰে-মুখে সেয়ে ফুটি উঠিছিল এক পৰম সন্তুষ্টিৰ জ্যোতি । তেতিয়াই তেখেতৰ গল্পৰো এটি সংকলন প্ৰকাশ কৰি উলিওৱাৰ বাবে ব্যক্তিগতভাৱে মই চেষ্টা কৰিছিলোঁ । চাৰি-পাঁচটামান গল্প মই প্ৰতিলিপি কৰিও দিছিলোঁ । সেই সময়তে বৰকটকীদেৱ দিল্লীলৈ যোৱাত সেই উদ্যম সিমানতে তল পৰিছিল ।

বয়সত সৰু হলেও গুণীৰ গুণৰ প্ৰশংসা কৰাত বৰকটকীয়ে কেতিয়াও কাৰ্পণ্য কৰা নাছিল । অৱসৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত আৰু দিল্লীৰপৰা একেবাৰে গুৱাহাটীলৈ গুচি অহাৰ পাছত স্বাস্থ্যজনিত কাৰণত বৰকটকীৰ জিলা পুঁথিভৱাললৈ যোৱা পাতলি আছিল । সেয়ে তেখেতে প্ৰায়েই আমাৰ দোকানত শেহতীয়া আলোচনী, বাতৰিকাকত, গ্ৰন্থৰ পাত লুটিয়াই অসমীয়া সাহিত্যৰ শেহতীয়া ধাৰাৰ উমান লবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল. অচিনাকি নতুন লেখক-কবিসকলৰ বিষয়ে মোক সুধি সন্তাৰনাপূৰ্ণ নবীন লেখকসকলৰ লেখাৰ আলোচনাও কৰিছিল ।

‘আৱাহন’ৰ পাততে বৰকটকীয়ে অনিৰুদ্ধ কটকী ছদ্মনামেৰে ‘কনফেশ্যনচ’ শিৰোনামেৰে এলানি ব্যংগ ৰচনাও লিখিছিল ।

ক’বলৈ গ’লে যোৱা দহ-বাৰ বছৰমান বৰকটকীয়ে তেনেকৈ একো লিখা নাছিল যদিও আৱাহন, জয়ন্তী’ৰ যুগতে লাভ কৰা বৰকটকীৰ প্ৰতিষ্ঠা, সন্মান মৃত্যুৰ সময়লৈকে অক্ষুণ্ণ আছিল । বৰকটকীৰ বিস্তৃত অধ্যয়ন, প্ৰখৰ পাণ্ডিত্য তথা বিশাল ব্যক্তিত্বৰ বাবে বহু সাংবাদিক-লেখকে তেখেতৰ ওচৰ চাপিবলৈকে সাহস কৰিব পৰা নাছিল !

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত সাংবাদিকতা বিভাগ প্ৰবৰ্তন কৰাৰ সময়ত সাংবাদিকতাৰ অধ্যাপকৰ অভাৱ হোৱাত বিশ্ববিদ্যালয় কৰ্তৃপক্ষৰ অনু-ৰোধক্ৰমে বৰকটকীদেৱে এবছৰতকৈ অধিক কাল সাংবাদিকতা বিভাগত বক্তৃতাত দিছিলগৈ । অসম সাহিত্য সভাৰ মঙলদৈ অধিবেশনৰ বৰকটকীৰ অভিভাষণখনো এক উল্লেখযোগ্য দলিলস্বৰূপ ।

১৯৫৯ চনত বিবাহ পাশত আবদ্ধ হোৱা বৰকটকীদেৱৰ পত্নী ৰেণুকা দেৱী বৰকটকী অসম বিধান সভাৰ শক্তিশালী বিৰোধী সদস্য, প্ৰাক্তন কেন্দ্ৰীয় শিক্ষামন্ত্ৰী তথা সমাজসেৱিকা । বৰকটকীৰ একমাত্ৰ সন্তান ডঃ মীনাক্ষী ভট্টাচাৰ্য্য অক্সফোৰ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ত ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভ কৰা প্ৰথম অসমীয়া মহিলা ।

‘আবাহন’ যুগৰ প্ৰসিদ্ধ গল্পকাৰ, আকাশবাণী গুৱাহাটী কেন্দ্ৰৰ এসময়ৰ বাতৰি সম্পাদক, ইংৰাজী সাহিত্যৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত, প্ৰখ্যাত সমালোচক, প্ৰাবন্ধিক, এজন সচেতন পঢ়ুৱৈ আৰু সচেতন নাগৰিক হিচাপে বিভিন্ন সময়ত সমাজৰ বিভিন্ন সমস্যাৰ বিষয়ে বিশ্লেষণাত্মক চিঠি লিখি পৰামৰ্শ দি অহা, গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত সাহিত্য-সংস্কৃতি-কলা বিষয়ক সকলোবোৰ সভাতে উপস্থিত থাকি নিজ বক্তব্য-সমালোচনাৰে সমজুৱাক আপলুত কৰা, জিলা পুথিভঁৰালৰ এসময়ৰ এগৰাকী নিয়মীয়া পঢ়ুৱৈ, সভা-শুৱনী পুৰুষ মুনীনবৰকটকী বয়স নামৰ অসুৰৰ নিষ্ঠুৰ আঁচোৰৰ বলি হৈ যোৱা কিছু বছৰ অনিচ্ছাসত্ত্বেও নিজকে সামাজিক প্ৰেক্ষাপটৰপৰা আঁতৰাই আনি নিজৰ কোঠাৰ ভিতৰতে আৱদ্ধ কৰি ৰাখি ব্যক্তিগত পুথিভঁৰালৰ অজস্ৰ গ্ৰন্থ-আলোচনী-বাতৰিকাকতকে নিঃসংগ মুহূৰ্তৰ একমাত্ৰ সংগী কৰি লৈ শয্যা আৰু চকী-মেজৰ সততেই মিতিৰালি পাতি আছিল। কিছুদিন আগতে মূত্ৰাশয় ৰোগত আক্ৰান্ত হোৱাৰ পাছত খুলন্তৰ পুৰুষ বৰকটকীৰ স্বাস্থ্যৰো কিছু অৱনতি ঘটিছিল। মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্তলৈকে তেখেতে ইংৰাজী-অসমীয়া আটাইবোৰ বাতৰিকাকত নিয়মিত খৰচি মাৰি পঢ়িছিল, অসমীয়া সাহিত্যৰ শেহতীয়া খবৰো তেখেতে ৰাখিছিল, আনকি মৃত্যুৰ দুদিন আগতে তেখেতে শেহতীয়া অসমীয়া আলোচনী ‘গৰিয়সী’ৰ প্ৰথম সংখ্যাটোও মোৰপৰা নি পঢ়ি চাইছিল।

এটা সময়ত নিজৰ সৃষ্টি, নিজৰ লেখনী-বক্তৃতা-সমালোচনা আৰু উপস্থিতিৰে অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতি-কলাৰ জগতত দপদপাই থকা এই-গৰাকী অসমীয়া সাহিত্যৰ নীৰৱ সাধকে নীৰৱেই সকলোকে কন্দুৱাই চিৰবিদায় ল’লে। বৰকটকীদেৱৰ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক, এয়েই পৰমপিতা পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা।

— বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ লহকৰ

সান্ত্বনাৰ ভাষা

সুশীল শৰ্মা
এ. এছ. টি. চি

ক’তো একো হোৱা নাই
এটা গছৰ পাতো অকালতে
ৰুন্ত চিঙি সৰি পৰা নাই।
নীৰৱ, নিখৰ প্ৰকৃতি
যেন এইমাত্ৰ হেৰাই গ’ল চিন্তাবিদ মুনীন বৰকটকী।
সমুখৰ বাৰান্দাত ৰ’দ লৈ লৈ

ইজি চেয়াৰত বহি

বাতৰি কাকতত মগ্ন

ক্লান্ত মানুহজন হঠাৎ নোহোৱা হৈ গ'ল।

পুৱাই শয্যা ত্যাগ কৰি

প্ৰাতঃ কৰ্মাদি অন্ত পেলাই

সতেজ সজীৱ হৈ থকা

সাহিত্যৰ পোক,

সংবাদ-পত্ৰত মননশীল প্ৰবন্ধেৰে আলোড়ন তোলা

পি. আই. বি-ৰ বাটকটীয়া, সংবাদসেৱী

হঠাৎ নোহোৱা হৈ গ'ল।

একা অস্বাভাৱিকতা নাই

একা বিসংগতিও নাই

শান্তভাৱে এজন ক্লান্ত সৈনিক

এইমাত্ৰ গুই পৰিল প্ৰকৃতিৰ মৰমী কোলাত

জন্মী হৈ সংসাৰ যুঁজত।

এৰি থৈ বন্ধু-পৰিজন

ত্যাগ কৰি সংসাৰৰ মায়া

কন্দুৱাই পত্নী, পুত্ৰী আৰু জাতিসহ হাজাৰ

সুহাদ

৬ নবেম্বৰ (৯৩)ৰ গধূলি বেলা

অন্ত গ'ল নিৰ্মোহ শান্ত-শিষ্ট

পৰিপূৰ্ণ জ্ঞানৰ অধিকাৰী মুনীন বৰকটকী।

তেখেতৰ বিয়োগৰ পৰত

নাই একো দিবলৈ আমাৰ

নাই একো দিবলৈ শোকাভিভূত

পৰিয়ালবৰ্গলৈ

আছে মাত্ৰ বিয়োগান্ত নাটৰ

বিষাদ বাতৰি

সমবেদনা, সহানুভূতি আৰু

সান্ত্বনাৰ বাণী ॥

চন্দন চুতীয়াৰ তুলিকাত বৰকটকী

আদ্যশ্ৰাদ্ধৰ শ্ৰদ্ধাঞ্জলিস্বৰূপে নগেন গোস্বামীৰদ্বাৰা প্ৰকাশিত।

সম্পাদনা : বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ লহকৰ

মুদ্ৰক : বিষ্ণুয় প্ৰিণ্টাৰ্ছ, হেদায়েপুৰ, গুৱাহাটী-৩

